
Gospodine, kome da idemo? Ti imaš riječi života vječnoga! (Iv 6,68)

Preuzvišeni oče biskupe, draga braćo i sestre, Gospodin vam dao svoj mir!

Kršćanski stav o životu trebao bi uvijek biti optimističan, pa tako i kršćanski govor, ali to nosi sa sobom jedan vrlo konkretan rizik, a to je određeno uljepšano ili mitsko viđenje stvarnosti. Tko uporno sebi nameće idealiziranu sliku stvarnosti nužno doživljava obeshrabrenje i razočarenje. Čini nam se od izuzetne važnosti uvidjeti, i ponizno priznati, da i redovništvo prolazi jednu duboku krizu identiteta u većini europskih društava. Postati svjesni toga, nije stvar samo istine, nego i autentičan duhovni korak, i dakle neizostavan za redovnički život. Glavni pokazatelj te krize jest pomanjkanje vjere redovnika u vrijednost vlastitog načina života, i stoga prihvaćanje različitih tumačenja redovništva koja ga nužno osiromašuju i svode na nešto što ono izvorno nije.

Pitanje identiteta, ili pitanje tko smo, ili koji je smisao našega postojanja ponekad se čini toliko očitim, da zvuči pomalo suvišnim. Znamo ipak da živimo u vremenu kada sigurnosti, kako osobne tako i zajedničke, ima sve manje. Neki nazivaju ovo vrijeme *postmodernom*, a glavna osobina ovog vremena bila bi upravo posvemašnja nestalnost identiteta. U svakom slučaju, ono što je sigurno, jest da i redovništvo, koje je neizostavno dio društva i vremena u kojem živi, osjeća uvelike efekte takovog stanja. U stvari, pitanje krize identiteta ne tiče se samo shvaćanja samih sebe, nego i toga kako nas doživljavaju drugi: društvo, Crkva. Kada primijetimo da nas ljudi ne prihvaćaju na isti način kao nekada, da očekuju od nas nešto drugo u odnosu na ono što mi dajemo. Kada primjećujemo da naša riječ ne dopire do ljudi kojima je upućena, da nas ne razumiju, da se naše vrijednosti ne prihvaćaju.

Pitanje identiteta postaje na poseban način problematično za jednu ovakvu instituciju kao što je redovništvo, koja opstaje već tisuće godina, naravno, ne bez padova i uspona.

O redovničkom identitetu može se govoriti na različite načine. Uglavnom se to čini u teološko-duhovnom ili povijesnom kontekstu. Sustavni teološki studij redovničkih izvora posljednjih godina dao je mnoge dobre rezultate. Mi danas puno smo svjesniji svojih korijena i izvora svoje duhovnosti i identiteta, nego su to bile generacije prije nas. Mnogi temeljni tekstovi naše teološke i duhovne

tradicije koji su ranije bili dostupni samo manjem broju stručnjaka, sada su prisutni na živim narodnim jezicima.

Unatoč tom vidljivom napretku u “redovničkoj svijesti”, ne može se izbjeći neugodno pitanje koje glasi: “Kako je moguće da *karizma* koja je pokrenula tako velik broj ljudi u povijesti, prolazi istovremeno duboku krizu u većini europskih društava?”

U ovom predavanju kušat ćemo ponuditi neke moguće odgovore. Iako brojčano stanje u našim zajednicama nije još zabrinjavajuće, kao što je to slučaj u većini europskih zemalja, ipak mislim da nam analiza ovoga stanja može pomoći da možda na vrijeme izbjegnemo ili popravimo neke pogreške koje su po mojem sudu doprinijele ovakvom stanju.

Pisalo se i govorilo mnogo o aktualnoj krizi zvanja u razvijenim zemljama, koja se tiče manje-više cjelokupnog redovničkog života. Postoji mnoštvo analiza koje objašnjavaju sadašnju situaciju polazeći od opće krize sekulariziranog društva i kako to utječe na jedan ovakav izbor života. Ipak malo studija objašnjava činjenicu da i u takvim sekulariziranim društvima ne propadaju svi redovi. Treba dakle isključiti tezu kako sve redovničke zajednice jednako trpe utjecaj sekularizacije i kako naše vrijeme jednostavno više ne prihvaća vrijednosti redovničkog života.

Konkretni podaci govore drugačije. I u visoko razvijenim i sekulariziranim društvima mnoge zajednice ne pokazuju znakove takva propadanja. Dokaz tomu je i zadovoljavajući broj ozbiljnih i autentičnih zvanja.

Iako osobna i zajednička vjernost evanđeoskim vrijednostima ostaje i dalje najveća garancija opstanka i širenja redovničkog načina života, i to svakako nije upitno, ipak, jedna tako kompleksna stvarnost kao redovništvo ne ovisi samo o dobrim namjerama njegovih članova.

Kao što smo već napomenuli, “teorija sekularizacije” nije više u stanju objasniti stanje u kojem se trenutno nalazi redovnički život. U svakom slučaju na neke globalne procese u društvu, kao što je sekularizacija, mi ne možemo utjecati. Ono što možemo mijenjati jesu svakako neki “praktični” elementi našega života, koje obično smatramo manje važnima i skloni smo ih zanemariti i tražiti rješenja krize u velikim idejama, koje su redovito izvan našega domašaja, zanemarujući one koje su nam sasvim dostupne.

Ovdje ćemo dakle progovoriti nešto o redovničkom identitetu polazeći od tih praktičnih elemenata, koji, kako se pokazalo, znatno utječu i na opću privlačnost redovničkog života, pa tako i sam broj zvanja.

Neka novija istraživanja na području sociologije religije ističu da postoje određeni faktori, pozitivni i negativni, koji utječu na uspjeh redovničkih instituta. Uz nužno razlikovanje i specifičnost svake pojedine zajednice, mislim da se određene analize mogu primijeniti i na naše zajednice. Radi se naravno o teoriji, stoga kao i svaka druga i ova je teorija relativna, i ako se tako razumije, može poslužiti svojoj svrsi.

Problem kriterija

Naše redovničke zajednice, uglavnom, nisu imale do sada dramatičniji problem sa brojem kandidata koji žele ući u redovničke zajednice. Za europski prosjek naši su brojevi još uvijek dobri, ali kod nas, kao i u drugim područjima, pojavljuje se problem kriterija. Pod kojim uvjetima netko može biti prepušten u zajednicu, i još važnije, pod kojim uvjetima netko može živjeti u zajednici. Iz čisto racionalnih razloga ni jedna zajednica si ne može priuštiti da unutar svojih redova tolerira ljude koji ozbiljno ne dijele ideale s tom zajednicom. Jednostavno rečeno, ljudi koji žele profitirati od zajednice. Logika je vrlo jednostavna, ako neka zajednica koja se temelji na međusobnoj suradnji svojih članova, ne sankcionira osobe koje isključivo koriste zajednicu, onda će popustiti trud i zalaganje i ostalih članova.

Američki sociolog Laurence Iannacone, koji je istraživao uspjeh i propadanje različitih religioznih institucija, zaključuje: Što je veća tolerancija neke grupe prema takvim pojedincima, to više grupa propada. Statistike pokazuju da “stroži” redovi imaju više uspjeha od “blažih”¹.

Velika sloboda podrazumijeva velik stupanj odgovornosti. Zajednica mora zaštititi svoje dobronamjerne članove od sebičnog iskorištavanja.

Ako netko može u zajednici uživati sva prava i pogodnosti koje pruža redovnički život, a da se od njega ne traži ni minimum zajedničkog ponašanja i zalaganja, kao što je zajednička molitva, zajedništvo dobara, poslušnost poglavarima i rad na zajedničkim projektima, onda će to sigurno dovesti do demoraliziranja korektnih članova bratstva. Ponekad se čini da nema jasnih kriterija po kojima se može biti član neke redovničke zajednice, ili još točnije, ti kriteriji formalno postoje, ali ih se ne pridržava. Naše zajednice moraju imati jasnu strategiju kako da se zaštite od iskorištavanja nesavjesnih pojedinaca. Ukoliko se takvo ponašanje ne sankcionira, netko u zajednici će trpjeti posljedice, redovito oni najmanje zaštićeni ili po svojoj službi najviše izloženi.

Navjestiteljsko poslanje i(li) socijalna djelatnost

Drugi element koji ćemo uzeti u razmatranje jest profesionalna orijentacija naših zajednica. Istraživanja su pokazala da zajednice koje imaju jasnije izraženu svoju religioznu, navjestiteljsku orijentaciju doživljavaju se vjerodostojnijim i stabilnijim od onih koje su usmjerene više k socijalnom angažmanu, ili u njima prevladavaju aktivnosti koje nisu prepoznatljivo religiozne naravi.

Nije se teško uvjeriti kako je ovo zapažanje istinito i sasvim realno. Mnogi redovi koji su se posvetili isključivo društvenoj i ljudskoj promociji danas su u krizi. Razlozi nastanka tih zajednica bili su socijalne naravi, kao poučavanje i odgoj djece, asistencija po bolnicama i sl., danas više ne trebaju redovnike i redovnice.

¹ Usp. L. R. Iannacone, “Why Strict Churches are Strong”, u *American Journal of Sociology* 99, 1994, str. 1180-1211.

S prestankom tih potreba u društvu, često prestaje i razlog njihova postojanja. Da bi se netko bavio školstvom ili njegom bolesnika ne mora danas biti redovnik ili redovnica. Ukoliko razlog našega postojanja kao redovnika nije življenje i naviještanje Evanđelja, onda to svakako ne treba biti ni socijalni angažman. Ne želim naravno poreći veliku pomoć koja se na taj način pruža društvu, naravno i to u ime Božje, ali se riskira da izgubimo specifičnost našega načina življenja evanđelja. Mjesta i poslove koje često obavljaju redovnici prikladniji su kršćanima laicima, koji svoje kršćanstvo žive i svjedoče upravo u takvim ambijentima.

Pretjerano davanje prostora takvim aktivnostima daje pomalo krivu poruku svijetu da ih mi smatramo važnijima od svjedočenja vrijednosti evanđelja. Sve ovo doprinosi i neprimjerenom poistovjećivanju pojedinih redovnika s poslom i ambijentom u kojem ga provode, što dodatno pospješuje unutarnju sekularizaciju redovničkog života.

Redovništvo, posebno u nekim dijelovima Europe, pretrpjelo je posljedice ovakve orijentacije. Drugi vatikanski sabor ohrabrio je redovničke ustanove da ponovno otkriju svoje korijene, i to je naravno pozitivno, međutim, kao neželjeni rezultat dogodilo se u nekim zajednicama i jedno tendenciozno i prilično površno tumačenje izvorne redovničke karizme. U nekim krugovima se zaključilo da su tradicionalne strukture prepreka izvornom življenju redovništva pa su radikalnim reformama uglavnom porušili te strukture, a da nije izgrađeno ništa autentično novo. U nekim zajednicama redovnici su napustili samostane i u njima uređeni redovnički život koji su imali pa su se zaposlili u tvornicama kao radnici. Od tih redovnika-radnika, ostao vrlo malen broj, većina su napustili redovništvo i svećeništvo. Ne sumnjam nimalo u iskrenu namjeru tih ljudi da žive izvorno redovništvo, ali njihov postupak bliži je ideologiji koji su sami zamislili nego vraćanju korijenima naše duhovnosti. Iskustvo je pokazalo da su zajednice koje su napustile svoje eksplicitno poslanje i prihvatile neki oblik socijalne asistencije kao svoj glavni angažman, izvršile neku vrstu kolektivnog samoubojstva. Najbolji primjer za to su neke francuske redovničke ustanove, koje su nekada cvjetale zvanjima, sada jedva da imaju uopće zvanja. U mnogim gradovima Francuske ljudi ih više ne doživljavaju redovnicima jer se često izravno ne bave nekim prepoznatljivim apostolatom, niti su bilo kakvim vanjskim znakom prepoznatljivi. Ne mislim naravno da oni više zato nisu autentični kršćani, ali kao takvi više nisu prepoznatljivi kao redovnici i očito više nisu privlačni mladićima i djevojkama koji žele posvetiti svoj život redovničkom životu.

Često smo poistovjetili rad na promicanju ljudskog dostojanstva i socijalne pravde s propovijedanjem evanđelja. Te dvije stvari se naravno ne mogu ni rastaviti, jer svako autentično naviještanje evanđelja nužno prati i promocija ljudskog dostojanstva. Spada naravno na našu karizmu rad sa siromašnima i obespravljenima. Međutim ponegdje se dogodilo da je taj socijalni aspekt prevagnuo.

I u našim krajevima često su različite vrste angažmana zasjenile našu prvotno duhovnu orijentaciju. Iz opravdanih razloga često smo se morali baviti različitim područjima ljudskog života, ne uvijek izravno naviještanjem. Ne bi to bio problem ni danas ukoliko te aktivnosti ne prevladaju u životu pojedinih redovnika, što ostavlja traga na čitave zajednice. Često se događa da smo na ovim prostorima prepoznatljivi po političkom ili kulturnom angažmanu, više nego duhovnom. Naši samostani su često okupljališta lokalnih političara i moćnika, a manje su prepoznati kao kuće molitve, ili mjesta gdje će se naši suvremenici duhovno hraniti. Trebaju li ljudi u nama tražiti političke i nacionalne predstavnike ili ljude koji imaju i mogu posredovati iskustvo Boga. Danas ima mnogo školovanih i kompetentnih civila koji te stvari trebaju i mogu raditi bolje od nas.

Ukoliko mi ne budemo dovoljno cijenili vrijednosti redovničkog života i apostolata, bez potrebe dodavanja nekih “interesantnijih” aktivnosti našem životu, kako možemo očekivati da ljudi našega vremena prepoznaju u nama autentično redovničko iskustvo.

“Doktrinarna sigurnost i problem identiteta”

Još jedan element koji sigurno utječe na život redovnika i redovničkih institucija tiče se i stupnja zajedničkog vjerovanja. Stručnjaci smatraju da postoji pozitivna povezanost između određene, da tako nazovemo, doktrinarne sigurnosti i stabilnosti i rasta određene grupe.

Rečeno u negativnom smislu, institucije čiji članovi ne dijele određena vjerovanja, prakse, i običaje te zajednice, postaju nestabilne zajednice i to izravno utječe i na rast zajednice.

Zadnjih godina proširile su se neke ideje o redovničkom životu koje su izvršile velik utjecaj na redovničke zajednice. Neki teoretičari redovničkog života lansirali su pomalo diskutabilne teorije o vrijednosti i mjestu redovničkog života općenito u Crkvi i o autentičnosti današnjeg življenja posvećenog života, što je pomalo pomutilo samopoštovanje i povjerenje u vrijednost vlastite odluke kod nekih redovnika.

Mladi ljudi koji dolaze k nama očekuju da će među nama naći ljude koji će im moći posredovati vlastitu duhovnu tradiciju, ljubav i oduševljenje za ovaj način života i vrijednosti. Na nekim mjestima nailaze na umorne i frustrirane redovnike i redovnice, koji i sami imaju mnoštvo sumnji u vrijednost vlastitog izbora.

Neki recentni studiji koji istražuju razvoj i propadanje redovničkih institucija zaključili su da postoji povezanost između prakse vanjskog razlikovanja redovnika i rasta zvanja. Ukoliko redovnici nisu i na vanjski način prepoznatljivi kao takvi, nošenjem redovničkog habita, smanjuje se njihova atraktivnost i time i broj zvanja. Tamo gdje su redovnici napustili habit već za dvije generacije primjećuje se pad zvanja. Očito da su te neke “sporedne” stvari puno važnije nego se to želi

priznati.

Redovnički život je u nekim ambijentima pod utjecajem određenih ideologa potpuno osiromašen i operušan od svih tradicionalnih formi kroz koje se izražavao, proglašivši sve to sporednim i nepotrebnim. Tako su mnogi napustili zajedničku molitvu, nošenje redovničkog odijela, liturgijski i molitveni život sveli na minimum. Porušili su sve te uobičajene forme, koje iako ne spadaju na bit redovništva, imaju svakako svoje mjesto u njemu, a da nisu ponudili ništa kvalitetno novo.

Zašto bi netko želio doći k nama, ako će u zajednici provoditi isti način života kao i vani. Velikodušni mladi ljudi koji su spremni na radikalno življenje evanđelja u nekoj redovničkoj zajednici često ne mogu kod nas pronaći mjesta za sebe. U tome slučaju privlačit ćemo sve više ljude koji žele iskoristiti zajednicu za svoje osobne ciljeve, koji nisu spojivi s vrijednostima te zajednice.

Ne radi se ovdje o povratku teorije o "savršenom staležu" koji je po sebi bolji od ostalih oblika kršćanskog života, naročito braka. Redovnički život je jedan put kršćanskog života, ali sigurno obilježen radikalnim življenjem evanđelja. Ukoliko se redovnički život jasno ne razlikuje od drugih oblika života u Crkvi, čemu njegovo postojanje?

Naravno, treba isto tako jasno reći da ne postoji neki specifično redovnički „apostolat“, što znači da se redovnik i redovnica mogu baviti različitim vrstama apostolata ili službi u Crkvi i društvu, ali se ne poistovjećuju ni s jednim od njih.

Svećeništvo je po definiciji apostolat, tj. služba koja u bitnom definira prezbitera, nije jedna njegova dimenzija. I kršćanski laički život je u određenom smislu „apostolski“, ali na jedan poseban način. Ovdje je sam kršćanski život određeni apostolat. Radi se prije svega o jednoj nazočnosti kršćana u svijetu u različitim sferama ljudskog života: u obitelji, društvu, ekonomiji, politici, kulturi itd. Kršćanin laik živi svoje poslanje kada živi kao kršćanin sve dimenzije svoga ljudskog iskustva.

Redovnički život se ne može podvesti pod kategorije funkcionalnosti, nego pod kategorije egzistencijalnosti. Kršćanski poziv na svetost i radikalno nasljedovanje Krista isti su za sve kršćane bez razlike. Ukoliko se redovništvo razumijeva kao ona kategorija kršćana koja je dobila posebne darove (karizme) za savršenije nasljedovanje Krista, onda se u ovaj govor uvodi razlikovanje na dvije kategorije kršćana, što nema nikakve potvrde u Novom zavjetu.

Jedino razlikovanje koje se spominje u NZ jest „celibat radi Krista“ koji neki kršćani izabiru, ali ništa ne daje za pravo da se može zaključiti kako taj izabrani celibat vodi po sebi do lakšeg postizanja savršenstva.

Koji je smisao celibata, javno i definitivno prihvaćenog radi Kraljevstva nebeskog?

Često se smatra kako celibat znači veću slobodu i raspoloživost osobe za različite vrste poslova, kao i njenu veću pokretljivost u smislu premještanja. Na taj

način se celibat i redovništvo općenito svodi opet na funkcionalne kategorije. Ne poričemo da celibat ima i takvo značenje, ali ono je svakako od sekundarne vrijednosti jer se odnosi samo na sadašnje stanje čovjeka, i osuđeno je na prolaznost kao što sve ljudsko prolazi.

Celibat, kao glavna specifičnost redovničkog života, mora prije svega imati eshatološko značenje, jer već sada ukazuju na život budućega vijeka, gdje nema više braka, jer smrti više biti neće (Lk 20,36). Celibat prihvaćen radi Kraljevstva postaje znak da „prolazi obličje ovoga svijeta“.

Ukoliko redovništvo ima prvenstveno eshatološki karakter, onda nam se čini i da apostolat prikladan tom načinu života treba tražiti u tom smjeru. Time želim reći da je redovnički život kao takav, time što je na poseban način znak Kraljevstva, već po sebi apostolat, ništa manje od onoga ministerijalnog koji vrše klerici ili od svjedočenja koje je svojstveno kršćanima laicima. Da bi bio apostolski, redovnički život, ne mora nužno vršiti ministerijalni apostolat kao takav, ili se baviti karitativnim ili edukativnim apostolatom, što, kako smo čuli, sve češće postaje domena društva. Dovoljno je da redovnički život bude ono što uistinu jest, pa da bude prepoznat u kršćanskoj zajednici.

Ne bi li onda trebalo uključiti u pojam apostolata i redovnički život kao takav, bez nužnog pozivanja na svećeničku službu ili na laičke aktivnosti, priznavajući kako samo njegovo postojanje ima bitno značenje za život Crkve i društva?

Ovo naravno ne isključuje da će neki redovnici vršiti i prezbitersku službu, ili da će neki biti angažirani u odgojnim ili karitativnim institucijama, ali te aktivnosti za redovnike svakako ne predstavljaju esencijalnu dimenziju.

Redovnički život nije nužno bolji ili sigurniji poziv od drugih kršćanskih poziva. On samo bolje ističe neke aspekte nasljedovanja Krista od drugih. On je jednako potreban, za život i poslanje Crkve kao i laički ili klerički stalež.

Redovništvo je na svoj načini izraz bogatstva kršćanskog života i Božje mudrosti, koja svakome određuje svoje mjesto.